

Wojciech J. Cynarski, Artur Litwiniuk

Krytyczne uwagi dotyczące haseł dalekowschodnich form ruchowych w "Encyklopedii" opracowanej przez W. Lipońskiego

---

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja] 2, 354-356

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Prezentowaną niżej pracę dr Cynarskiego i dr Litwiniuka recenzował prof. dr hab. Jan Œdziński (Katedra Turystyki i Rekreacji AWF Gdańsk). W recenzji napisał: „Autorzy z duŒą kompetencj wnosz istotne uwagi do pracy Wojciecha Lipońskiego. Słusznie przedstawiają jej silne i słabsze strony; analizuj prac sięgają do dorobku innych autorów, przez co wnosz własne spostrzeŒenia (...) Praca w sposób klarowny przedstawia uwagi historyczne i semantyczne.” Prof. Œdziński ocenił recenzj W. J. Cynarskiego i A. Litwiniuka jako bardzo dobrą.

WOJCIECH J. CYNARSKI*, ARTUR LITWINIUK**

*IWFiz UR, **IWFis Biała Podlaska

Krytyczne uwagi dotyczące hasel dalekowschodnich form ruchowych w *Encyklopedii*¹ opracowanej przez W. Lipońskiego

Profesor Wojciech Lipoński z poznańskiej AWF dokonał wielkiego dzieła. Zebrał i opisał ponad 3500 hasel dotyczących sportów i innych (kojarzących się ze sportem) form kultury fizycznej. Szczególnie cenne jest jego wyjście poza europejski krąg kulturowy i prezentacja sportów, pochodzących z różnych kontynentów i kultur świata. Praca ta jest próbą ukazania ogromnej rżnorodnoœci sportów, jakie wytworzyły poszczególne narody i kultury. Zawiera opisy ponad trzech tysięcy dziedzin, dyscyplin lub konkurencji, zawierające szkice ich historii, stosowanego sprzętu i zasad.

Z uwagi na własny profil badañ i profil tematyczny tegoŒ pisma zwrce uwagę jedynie na treœci dotyczące sztuk walki, a zawarte w encyklopedii W. Lipońskiego. Otóz znajdujemy cznie okoł 100 hasel, odnoszących się do metod militarnych, sztuk i sportów walki Dalekiego Wschodu², jeœli nie liczy wielu odmian szermierki i zapasów licznych ludów azjatyckich. Oprócz takich odmian i metod sztuk walki, jak filipińskie *arnis* i japońskie *atemijutsu*, zamieszczone zostały hasła – nazwy historycznych szkół walki, jak: *daitō-ryū* (s. 106), *takenouchi* lub *tenchin shin'yō*. Niektóre nazwy powtarzają się, zapewne z uwagi na różne ich interpretacje, np. *chinna adi* (s. 92) lub *tendō-ryū*.

'Aikidō' opisane jest w *Encyklopedii sportów świata* (s. 16-17) prawdopodobnie według materiałów Krakowskiego Stowarzyszenia Aikido. Z zamieszczonego tekstu wynika, Œe sztuk t Polacy uprawiają od 1987 roku, a przeciez pierwszą sekcj *aikidō* wprowadził przy AWF w Warszawie Adam Nidzgiński w latach 1952-53. W Szczecinie od 3 stycznia 1976 rozwija t „sztuk harmonii ruchu” Marian Osiński³. Nie pojawia się hasł 'aikijutsu' (ani 'aikibudō'), istotne dla historii sztuk walki i okreœlajce tradycyjne japońskie sztuki walki uprawiane współcześnie, a preferujące zasad 'aiki'⁴. Autor przywołuje historyczne pojecia *bugei* i *bujutsu* (s. 83), natomiast nie ma wyjaœnienia podstawowych dla współcześnie uprawianych japońskich sztuk walki pojęć 'budō' i 'bushidō'.

Wśród prezentacji wielu sztuk walki o rodowodzie chińskim, japońskim i koreańskim, brak narodowych sportów walki Birmy (*bando*), Laosu, KambodŒy, Wietnamu, a takŒe nie znajdujemy informacji o doœ popularnych obecnie ringowych sportach kontaktowych, jak: nowa japońska wersja pankrationu – *pankrae*, shoot-boxing i shoot-fighting, *vale tudo* i brazylijska odmiana *jūjutsu*. Doœ obszernie natomiast i interesująco opisane zostały hasła: 'boks' (s. 68-72), 'capoeira' (s. 89-90), 'gladiatorów walki' (s. 153-155), 'jūdō' (s. 207-208), 'jūjutsu' (wersja JJIF – s. 210-211), indyjska 'kalari-payat' (s. 219) i 'sumō' (s. 483-485). Znajdujemy koreańskie *hapkido* i *taekwondo*, izraelskie *krav maga*, indonezyjskie *pencaak silat*, amerykański *kick-boxing*, rosyjskie *sambo* i francuskie *savate*. Japońskie tradycje łucznicze pojawiają się m. in. przy hasłach: kusajishi, marumono, ibahajime, inuomono,

¹ W. Lipoński (2001), *Encyklopedia sportów świata*, Oficyna Wydawnicza Atena, Poznań.

² Typologi dalekowschodnich sztuk walki opisałem w artykule: W. J. Cynarski (1999), *Systematyka budō – zespolu metod japońskiej sztuki walki*, „Przegląd Naukowy IWFiz WSP w Rzeszowie”, t. 3, nr 3-4, s. 53-59.

³ K. Kondratowicz (1985), *Rozwój sztuki aikido w Polsce* (odcinek nr 198 cyklu „Karate”), „Œolnierz Polski”.

⁴ Por.: W. J. Cynarski, 1997, *Tradycja starego japońskiego aiki-jutsu i jego ewolucja do form współcześnie praktykowanych*, „Roczniki Naukowe AWF w Warszawie”, t. XXXVI, s. 109-132.

yumihajime. Trudności z zapisem chińskich lub japońskich nazw wynikać mogą z różnych transkrypcji przyjmowanych przez autorów opracowań i także historycy – specjaliści od dalekowschodnich sztuk walki – miewają z tym problemy. Pojawiły się więc pewne błędy, często na skutek prób spolszczenia oryginalnych nazw: „Takeszit” (nazwisko admirała Takeshita), „dzi” (gi – w pisowni i w wymowie), „jaido” (poprawnie: iaidō)⁵, „nin-dyu-tsu” (s. 328, ninjutsu; zapisywane ideogramami *nin* i *jutsu*).

Szczególnie istotne dla pedagogiki *budō* i teorii edukacji fizycznej są zaprezentowane w encyklopedii prof. Lipońskiego pojęcia „ishiteki-taiiku” (s. 195), a także *taiiikudō* i *sports-dō*, odnoszące się do ćwiczenia woli, charakteru i metod wychowania, wprowadzające do treningu ciała element „dō” – drogi doskonalenia moralnego i duchowego. Wyprowadzone z tradycji *budō* zasady przedstawił prof. J. Kanō w systemie wychowawczym *jūdō*. „Instruktor-nauczyciel (sensei) zajmuje w tym układzie miejsce szczególne, zbliżone do pozycji trenera i filozofa w gimnazjumie starożytnej Grecji” (s. 208). Jak pisze we wstępie Autor omawianej pracy: „Jednym z najtrudniejszych problemów był dobór haseł. Każdy naród i każda zbiorowość wytworzyły niezliczone wersje pokazów, demonstracji siły i zręczności, form współzawodnictwa, zabaw ludowych, szkolnych, okazjonalnych. Niektóre z nich mimo błahiej formy zyskały rangę sportu lub jego konkurencji, jak zwykły skok czy przeskok gimnastyczny, lekkoatletyczny skok w dal (...) Tu powstaje pytanie: co uznać za sport jako typ ludzkiej działalności? Jego dokładnych granic nie sposób wszak określić. Nazwy tej nie znali starożytni Grecy czy Egipcjanie, do niedawna nie używali jej Japończycy i przedstawiciele innych narodów azjatyckich. Mimo to stosujemy nazwę sport w odniesieniu do tych zabawowych czynności człowieka, które w tamtych kulturach nazywały się inaczej, ale w nowożytnej kulturze europejskiej zaliczane są do sportu” (s. 9).

Nie został wskazany określony krąg odbiorców tegoż dzieła, czyli Autor nie ogranicza prezentowanych treści do specjalistycznego leksykonu dla sympatyków i badaczy sportu, lecz kieruje je do czytelnika poszukującego kompendium wiedzy o różnych formach kultury sportowej. Może warto byłoby wzbogacić tę encyklopedię o treści, dotyczące pewnych alternatywnych (wobec zachodniego modelu) form kultury fizycznej i hasła takie, jak ‘budō’ i ‘joga’⁶? Tym bardziej że W. Lipoński zapowiada kolejne (poprawione i poszerzone) wydania tejże pracy. W czarnaście lat po *Humanistycznej encyklopedii sportu*⁷ pojawiła się wartościowa praca, jedna z nielicznych tego rodzaju na świecie, podejmująca temat niezwykle ambitny i trudny – zbliżenia i dialogu kulturowego między narodami poprzez wzajemne poznanie różnorodnych gier, zabaw, sportów itp. tradycji kultury fizycznej. Tu właśnie jawi się – moim zdaniem – głębszy wymiar tegoż dzieła. Aczkolwiek, sięgnięcie do opracowań z dziedziny sztuk walki pozwoliłoby uniknąć pewnych nieścisłości w odniesieniu to tegoż dziedzictwa Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej⁸.

Jak wskazuje F. Zweifel, dyrektor Muzeum i Centrum Badań Olimpijskich w Lozannie, w książce Lipońskiego znaleźć można wszystko, co stanowi bogactwo dziedzictwa sportowego każdego kraju, jak również cechy charakterystyczne sportów tradycyjnych. „Dzięki tej świetnie udokumentowanej książce czytelnik z pewnością zafascynuje się bogactwem tradycji sportowych narodów świata” (s. 4). W liście rekomendacyjnym PKOl, podpisanym przez J. Lipca i S. S. Paszczyka, przytoczonym w *Encyklopedii sportów świata* czytamy, że stanowi ona „pierwsze w świecie pełne opracowanie ogółu dziedzin i dyscyplin sportowych, uprawianych przez ludzi wszystkich kontynentów, epok i kultur. *Encyklopedia* ma niekwestionowane walory poznawcze i edukacyjne, służąc idei zbliżenia narodów poprzez wzajemną

⁵ Ilustracja na s. 211 podpisana „Ju jitsu” przedstawia technikę *iaijutsu*.

⁶ Por.: J. Oździński (1995), *Aktywność ruchowa jako element samorealizacji w cywilizacjach antycznych i orientalnych oraz w transmisji współczesnej*, AWF, Poznań (Monografie nr 320); W. J. Cynarski (2000), *Sztuki walki budō w kulturze Zachodu*, Wyd. WSP, Rzeszów.

⁷ W. Lipoński (1987), *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Sport i Turystyka, Warszawa.

⁸ Np.: W. Lind (1996), *Ostasiatische Kampfkünste. Das Lexikon*, Sportverlag, Berlin.

prezentację różnorodnych form aktywności sportowej – w tym polskiej w świecie (w wersji angielskiej) i światowej w Polsce (...) bogate wartości książki stanowiąc będą trwałą podstawę programu wychowania olimpijskiego i humanistycznego. Pozycja ta powinna znaleźć się w każdej szanującej się bibliotece publicznej, szkolnej i domowej, jako znakomity przewodnik po dziejach sportu, olimpizmu oraz ogólnoludzkiej kultury w najszerszym wymiarze” (s. 5). Można dodać, że także dla humanistycznej teorii dalekowschodnich sztuk walki praca ta, wychodząca poza europocentryzm i upowszechniająca podstawowe wiadomości o wielu tradycjach związanych (bezpośrednio lub pośrednio) z systemami sztuk walki i kulturami wojowników, stanowi wielką wartość i, pomimo wcześniejszych uwag szczegółowych, niewątpliwie jest sukcesem znakomitego humanisty i badacza – jej Autora. Ten szeroki kontekst kultury sportowej powinien być uwzględniany przy systemowych i kulturowych badaniach fenomenu *Martial Arts*, i w humanistycznie zorientowanej teorii kultury fizycznej. Gorąco polecam *Encyklopedię sportów świata* – jako bogate źródło wiedzy – Czytelnikom naszego *Rocznika*.